

ЕДУАРДУ БАЛАГУРІ - 70

В особі завідувача кафедри історії стародавнього світу і середніх віків Ужгородського національного університету, доктора історичних наук, професора Едуарда Альбертовича Балагури, ми, його колеги і учні, бачимо, перш за все, визначного вченого, археолога № 1 на Закарпатті, який створив власну історичну школу. По-друге, ювіляр є талановитим і неперевершеним педагогом, що багато років знаходився біля керма історичного факультету. І, нарешті, він завжди був і залишається людиною, яка за своїми природними переконаннями є демократом. Погодьтеся, що таких людей, які б у своїй особі рівноцінно поєднали всі ці риси, є не так багато.

Едуард Балагура народився 24 вересня 1931 р. в старовинному місті Хуст над Тисою. Це легендарне місто дало нам чимало славних імен, що ввійшли до золотого фонду крайової історії та культури. В 1949 р. він закінчив Ужгородську середню школу № 1, навчаючись в якій полюбив історію, за що вдячний своєму вчителю Степану Перфіровичу Повомаренку. А потім були 1950-1955 рр. – період навчання в Ужгородському державному університеті, де Едуард Балагура сформувався як професійний історик із нахилом до археології. Слава Богу, що було в кого вчитись: Микола Делекач, Федір Потушняк та цілий ряд інших легендарних постатей вітчизняної науки. Три роки між закінченням університетських студій та аспірантурою (1955-1958) працював спочатку науковим співробітником, а згодом завідувачем відділом Обласного краєзнавчого музею. Безперечно, за цей час Едуард Балагура всім серцем і душею вникав у історичне минуле краю, адже кожний експонат музею надихав на це.

Перспективного і здібного науковця запримітив визначний український археолог Маркян Смішко, який люб'язно погодився керувати кандидатською дисертацією аспіранта відділу археології Львівського Інституту суспільних наук АН УРСР Едуарда Балагури. Принагідно буде відзначити, аспіранство Едуарда Альбертовича припало на той час, коли цей престижний науково-дослідний заклад очолював талановитий учень Михайла Грушевського, незабутній академік Іван Крип'якевич. У 1964 р. Е. Балагури

захистив кандидатську дисертацію "Історія племен пізньобронзового періоду в Середньому Подністрів'ї (культура Ноа)". Через дев'ятнадцять років вчений, праці якого на той час знав світ, підкорить ще одну вершину: блискуче захистить докторську дисертацію "Історія населення Верхнього Потисся в бронзовому віш". В 1987 р. йому присвоїли вчене звання професора.

На сьогоднішній день Едуард Альбертович справедливо вважається одним із патріархів історичного факультету. Працюючи на цьому з 1991 р., він пройшов всі щабелі від асистента і старшого викладача до доцента і професора. У перші роки викладання в університеті, про що сам говорив у одному з інтерв'ю, які курси тільки не доводилось читати – етнографію, допоміжні історичні дисципліни, історію первісного суспільства, історію Стародавнього Сходу, Греції та Риму, археологію.

Уже в перший рік роботи в цьому вузі, Едуард Альбертович, ще не маючи навіть вченого ступеня, став ініціатором створення постійнодіючої археологічної експедиції, а в 1971 р. – госпдоговірної групи, які регулярно проводять археологічні розкопки, узагальнюють знахідки, публікують праці, організовують наукові конференції. До речі, за 30 років археологами на чолі з Е. Балагурі відкрито понад 400 пам'яток, серед яких кілька десятків є справді унікальними.

Проходять роки, але не старіє Едуард Альбертович, який щороку бере участь в археологічних розкопках. Однак, тепер в його експедиціях беруть участь відомі археологи зарубіжних країн. Будучи людиною комунікабельною та з європейським науковим іменем, йому вдається переконувати не лише вчених-археологів, але й громадськість, у необхідності проведення тих чи інших археологічних експедицій. Зокрема, 15 червня 1995 р. від імені УЖДУ, будучи деканом історичного факультету, професор Е. Балагури та директор Історичного музею Сату Біорел Чубота підписали деталізований договір на 1995-1997 рр. про наукове співробітництво в галузі вивчення історії стародавнього населення Карпатського ареалу, який почав відразу ж реалізовуватись.

З ініціативи Едуарда Альбертовича 21 вересня 1995 р. був підписаний Договір про взаємне співробітництво між УЖДУ та Румунським Інститутом фрекології, який очолює відомий археолог Петру Роман. За конкретними роботами

програмами в липні-серпні 1996 р. було продовжено спільні археологічні розкопки біля с.Лазурь (Румунія) та на городищі Читаття в селищі Солотвино Тячівського району. Результати дослідження опубліковані в 5-му випуску збірника "Карпатика" (1998), який підготували до друку професор Е.Балагурі разом із своїм учнем доктором історичних наук В.Котигорошко.

Професор Е.Балагурі брав активну участь в археологічних розкопках 1996-1998 рр., які проводилися в селищі Солотвино та селі Грушево Тячівського району. В ході експедиції, проведеної на території Грушівського православного монастиря XIV - XVII ст. було відкрито церкву споруду XVII ст., яка входила до монастирського ансамблю. Підсумки експедиції підведені на міжнародній науковій конференції в м.Сагу Маре в листопаді 1998 р. Про широкі міжнародні контакти археологів УжНУ на чолі з Едуардом Балагурі та визнання їх внеску в сучасну науку свідчать систематична участь в періодичних засіданнях Європейської комісії експертів (м.Мангація, Румунія), в чергових засіданнях Угорської академії наук (Будапешт), Міжнародного архівного симпозіуму (Ниредгаза) та ін. Продовжується співпраця, хоча останнім часом з цілого ряду об'єктивних причин і послабилась, з кафедрою металургії Кошицького технологічного університету (Словацька).

Разом з професором Михайлом Тиводаром Едуард Балагурі спричинився до утворення лабораторії "Карпатика" історичного факультету, на базі якої в 1992 р. виник НДІ карпатознавства. В ньому професор Е.Балагурі упродовж тривалого часу керував комплексною науковою темою "Стародавнє населення Верхнього Потисся в контексті історії Карпатського ареалу". Він об'єднав навколо себе дослідників-ентузіастів, справжніх фахівців справи В'ячеслава Котигорошка, Йолану Черкун, Ярослава Аліськевича, Ігоря Прохненка. Всі вони захистили, або завершують роботу над дисертаціями.

Перу Едуарда Балагурі належать понад 180 наукових праць, опублікованих як в Україні, так і за кордоном. Назвемо тільки окремі авторські та колективні монографії: "Археологічні пам'ятки Закарпаття" (1971), "Закарпаття - земля слов'янська" (1976), "Давні металурги Українських Карпат" (1978), "Археологія УРСР" (т.І, 1975, 1985), "Археологія Венгрії" (1986), "Древня история Верхнего Потисся" (1991), "Нариси історії Закарпаття" (т.І, 1993),

"Історія Ужгорода" (1994), "Історія Мукачеве" (1998). Автори колективної монографії "Осередок освіти, науки і культури. Ужгородському державному університету - 50 років" О.Довганіч, І.Гранчак, В.Славяка і В.Туришнія відзначили: "Підсумком роботи археологів на чолі з Е.А.Балагурі є колективна монографія "Стародавня історія Верхнього Потисся", в якій брали участь В.Г.Котигорошко і вчені Ниредгазького політехнічного університету (Угорщина). Ця широкомасштабна і багатопостроєвана праця, яка охоплює період від палеоліту (1 млн. років до н.е.) до приходу в Карпати угорців (кінець IX ст.). Такого комплексного дослідження історії Верхнього Потисся ні в українській, ні в зарубіжній історіографії не було".

Едуард Балагурі поки-що є єдиним в історії історичного факультету деканом, якого не призначили, а обрав студентський колектив та професорсько-викладацький склад. Чому саме його? Сьогодні можна наводити багато причин обрання деканом Едуарда Альбертовича, але звернемося до інтерв'ю, яке дав щойно обраний декан у квітні 1991 р. "Закарпатській правді". Він тоді сказав: "Погляди свої на ці речі (прикляв висвітлення історичного минулого - М.В.) не приховував і це, вважаю, стало причиною того, що мені повірили і викладачі, і студенти. Знаю одне: треба бути толерантним, рахуватися з різними думками, без амбіцій і самодурства". Таким він був, займаючи посаду декана, таким він є сьогодні, очолюючи з 1993 р. кафедру історії стародавнього світу і середніх віків.

На рідній кафедрі Едуард Альбертович читає основні курси "Археологія" та "Історія Стародавньої Греції і Риму", а також дисципліни спеціалізації "Етнокультурні процеси в Українських Карпатах", "Проблема походження слов'ян в сучасній історіографії", "Індоевропейська прабатьківщина та етнігенез народів Європи", "Проблемні питання ранньої історії угорців", "Історія розвитку виробництва та матеріальної культури з найдавніших часів до середньовіччя". Кафедра, очолювана Е.Балагурі, працює над комплексною темою "Етнокультурні та соціальні процеси в регіоні Українських Карпат".

Демократизм був характерний для професора Е.Балагурі завжди і в усьому: під час спілкування з колегами і студентами, у відношенні до нашої історії. Дозволимо собі знову звернутися до інтерв'ю 1991 р., в якому Едуард Альбертович зауважив: "Сьогодні викладачі і студенти

починають розуміти: факультет не буде надалі функціонувати за вказівками зверху тих, хто великим далеким від історичної науки. Не всі ми, треба сказати, психологічно підготовлені працювати в нових умовах. Все ще чекаємо якоїсь "цільової установки". Однак треба сміливіше братися за справу: навчати і виховувати молодих людей правдою, не замовчувати "чорні плями", які чомусь називаються "білими". Багато сторінок нашої історії взагалі не мають ніяких "плям" – про них не написано зовсім. Повернути народу історичну правду – завдання, в першу чергу, істориків-професіоналів". Так, ми всі повинні до цього прагнути.

МИКОЛА МУШИНЦІ - 65

Багатогранна діяльність доктора філологічних наук, академіка Національної Академії Наук України Миколи Мушинки нині добре відома за межами його рідної Словаччини. Численні праці вченого з етнографії, історії, мистецтвознавства видавалися в Україні, Франції, Німеччині, Югославії, Канаді, США, Австралії. Завдяки йому повернуто із забуття світлі постаті Володимира Гнатюка, Володимира Січинського, Станіслава Дністринського, Юліана Целевича, Ореста Зілинського, Никифора Лецишака, Августина Волошина, Степана Ключурака. Понад 300 наукових праць Миколи Мушинки – переконливий доказ того, що вчений зробив вагомий внесок в українську і світову науку.

20 лютого 1936 р. в селянській родині Івана та Зузани Мушинків у селі Курів народився хлопчина, якого щасливі батьки нарекли Миколою. Здобуття початкової освіти в рідному селі, середньої в Пряшеві та вищої – в Карловому університеті в Празі – такі основні віхи зростання М.Мушинки як особистості. Що стосується стипендія його як науковця, необхідно назвати філософський факультет університету ім.П.Й.Шафарика у Пряшеві. Починаючи з 60-го року, коли майбутній вчений переступив поріг цього закладу, М.Мушинка крок за кроком брав штурмом наукові вершини. Професор з Києва Всеволод Наулко пригадував, як далекого 65-го року до нього підійшов незнайомий хлопець, відрекондувався: "Я – Мушинка, з Словаччини, аспірант, цікавлюсь проблемами, якими ви займаєтесь. Прошу підписати вашу книжку".

А вже через два роки М.Мушинка блискуче захистив кандидатську дисертацію в Карловому університеті. Давалося його чекати стрімке наукове зростання, бо не бракувало ні знань, ні наполегливості. Та в досвіді набрався. Проте швидко з'ясувалося, що не ті проблеми вичає, і не ті імена повертає із забуття молодий вчений. На верхах вирішили, що Микола Мушинка аж ніяк не вписується в ту політичну систему, яка існувала в прорадиславській Чехословаччині. На цілих двадцять років його ім'я було викреслено з офіційної науки: для нього закрили архіви, не друкували його праці, а те, що виходило з-під пера вченого за кордоном, приховувалося за численними псевдонімами. Один з біографів М.Мушинки професор Микола Зимомер якимось зафіксував: "Згадка про псевдоніми завжди викликає з-під його "гетьманових" вусів гірку усмішку, сутність якої доброзичливий вусань "дешифровує" з допомогою числішників: 5 років – сільським пастухом, 15 – працював кошегаром, стільки часу можновладці не дозволяли йому займатися науковою роботою у храмі науки й він це з успіхом долав просто неба".

Лише наприкінці 80-х років, коли комуністична система почала тріщати не тільки в СРСР, а й у "країнах співдружності", відбулося повернення Миколи Мушинки. Дмитро Павличко писав у вірші, присвяченому Мушинці:

І повернувся до нас той чоловік,
Спізнавши волчі норови й пастуші,
Прийшов пастух, спечалений навк,
Писати правду про безсмертні душі.

З того часу, вдихнувши свіжий струмінь свободи, Микола Мушинка стрімко увірвався в легальну науку, видавши сотні праць і блискуче захистивши в 1992 р. докторську дисертацію в Київському інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнографії НАН України. Серед численних праць вченого виділимо тільки деякі: "Науковий збірник Музею української культури" (1956, 1967, 1969), "Фольклор руснакох Войводини" (1966), "З глибини віків. Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини" (1967), "Володимир Гнатюк. Бібліографія друкованих праць" (1967), "Володимир Гнатюк" (1967), "Срібна роса. З репертуару народної співачки Ани Ябур" (1970), "Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття" (1975), "Бібліографія праць Володимира Гнатюка про Закарпаття" (1991), "Фольклорист Володимир Гнатюк і

Його місце в українській науці та культурі" (1992), "Академік Стислав Дністрянський. 1870-1935" (1992), "Заповіт предків" (1994), "Юлієдзімір Січинський і русини-українці Східної Словаччини" (1995), "Стоїть липка в полі Збірник лемківських народних пісень Никифора Лешпача із спадщини Івана Франка" (1996), "Липар волі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Ключурака" (1995), "Із твердого кореня" (1996), "Музей визвольної боротьби України та доля його фондів" (1996).

Вершиною визнання Мушники-науковця було обрання його дійсним членом НАН України. Микола Іванович продовжує працювати професором університету в Пряшеві, паралельно викладаючи українське народознавство в Українському вільному університеті в Мюнхені. Він – дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, голова Асоціації українців Словаччини, лауреат премії ім. Василя Грещиці – Донського.

МИХАЙЛОВІ ТИВОДАРУ – 65

Серед вчених Ужгородського національного університету чільне місце належить доктору історичних наук, професору Михайлові Тиводару – автору численних праць з історії, етнографії та культури населення Українських Карпат.

Михайло Петрович Тиводар народився 7 лютого 1936 р. в селі Бедева Гячівського району на Закарпатті. Після закінчення Гячівської середньої школи в 1953 р. вступив на історичний факультет УжДУ, де тоді ще викладали визначні закарпатські вчені, фундатори закарпатської сучасної історіографії Микола Лелекач і Федір Потушняк. Передалися талановитому учневі такі риси Ф.М.Потушняка, як працездатність, глибине проникнення в суть досліджуваної проблеми, демократизм мислення. Нещодавно саме з ініціативи Михайла Петровича в стінах УжНУ була проведена представницька наукова конференція, присвячена 90-річчю з дня народження визначного вченого і педагога краю.

Після закінчення УжДУ М.П.Тиводар з 1958 р. працював учителем історії Дубівської середньої школи, що на Гячівщині, одночасно навчаючись в аспірантурі Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію на тему:

"Громадський і сімейний побут колгоспного селянства Закарпаття". Працюючи доцентом спочатку кафедри загальної історії, а згодом кафедри історії стародавнього світу і середніх віків, Михайло Тиводар опублікував понад 120 наукових і науково-популярних праць. Багаторічна пошукова робота увінчалася написанням докторської дисертації, успішно захищеної М.П.Тиводаром на засіданні вченої ради Інституту етнографії і народознавства АН України у квітні 1994 р. Сьогодні Михайло Петрович працює професором кафедри історії стародавнього світу і середніх віків.

Михайло Тиводар – автор фундаментальних праць "Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст. Історико-етнологічне дослідження" (1994), "Закарпаття: народознавчі роздуми" (1995), "Етнологія: навчальний посібник для студентів історичного факультету" (1998). Він є співавтором колективних монографій "Історія Ужгорода" (1993), "Закарпаття: минуле і сучасне" (1986), упорядником книги "Закарпатський музей народної архітектури та побуту" (1971).

Монографію "Традиційне скотарство...", написану на основі величезного джерельного матеріалу та історичної літератури як вітчизняної, так і зарубіжної (930 наукових позицій), можна впевнено назвати своєрідною енциклопедією верховинського господарства Українських Карпат. На протязі 60-90-х років М.П.Тиводар опублікував численні праці, на сторінках яких піднімалися ті чи інші важливі проблеми цієї теми. Назвемо тільки окремі з них: "Весняні скотарські свята, обряди та вірування населення Українських Карпат (друга половина XIX – середина 40-х років XX ст.)", "Господарство і матеріальна культура населення гірських районів Закарпаття", "Давній одяг карпатських пастухів", "Залишки великої сім'ї на Закарпатті", "Історичні та господарсько-культурні передумови формування традиційного скотарства в Українських Карпатах з найдавніших часів до початків їх колонізації на "волоським праві", "Обов'язки та оплати пастухів Українських Карпат (кінць XIX – середина 40-х років XX ст.)", "Основні етапи етногенезу українців Карпат: питання теорії, етносоціальної та етнокультурної історії", "Особливості пастівництва у населення західних районів Закарпаття XVIII – першої половини XX ст.", "Етнографічна карта", "Традиційна народна ветеринарія Українських Карпат другої половини XIX – середини 40-х років XX ст.", "Традиційне петрикування в Українських

Карпатах (кінець XIX – перша половина XX ст.), "Традиційні форми випису худоби в Українських Карпатах другої половини XIX – середини 40-х рр. XX ст." та багато інших.

До книги "Закарпаття: народознавчі роздуми" ввійшли статті, які друкувалися автором протягом першої половини 90-х років і в яких порушувалися різні аспекти народознавства Закарпаття. Книга складається з п'яти тематичних частин, в яких висвітлені окремі проблеми культури та історії Закарпаття, етнографічна спадщина Ю.Гупи-Венеліна, О.Духновича, Г.Легоцького, В.Гнатюка, Ф.Потушняка. Михайло Тиводар зніс особистий вклад, причому значний, не тільки у становлення народознавства, але й у боротьбу за незалежність України. Тоді, наприкінці 80-х років, він був одним із небагатьох, хто не лякаючись репресій, гнівно засудив командну систему і "руспійну силу суспільства". Він був і залишається послідовним борцем проти поділу нашої великої нації на різноманітні уламки. "Впродовж століть чужинці та їх денационалізовані прислужники з місцевих "недолюдків" ревнують про те, що закарпатські українці – не українці, а "руські", "угороси", "карпатороси", "закарпатський народ", "тутешній народ" і т.д. Політична спрямованість і наукова неспроможність таких тверджень цілком очевидна". Ці думки, висловлені відомим вченим, поділяє переважна більшість сучасних дослідників, які стоять на державницьких позиціях.

Михайло Петрович – один з провідних вчених Науково-дослідного інституту карпатознавства УжНУ, де очолює відділ етнографії, керує комплексною темою "Роль і місце культурних та історичних традицій у формуванні національної свідомості на українських етнічних територіях Карпат у XIX-XX ст." М.П.Тиводар – член вченої ради по захисту дисертацій в Інституті етнографії і народознавства НАН України, член редколегії наукового збірника "Карпатика", який видає НДІ карпатознавства. Вже багато років співпрацює з крайовим товариством "Просвіта", публікуючи оригінальні матеріали на сторінках "Календаря товариства "Просвіта" та "Наукового Збірника Товариства "Просвіта" в Ужгороді.

ГРИГОРІО ПАВЛЕНКУ – 65

Завідувач кафедри нової і новітньої історії та історіографії Ужгородського національного університету, доктор історичних наук, професор Григорій Васильович

Павленко добре відомий далеко за межами нашого краю і держави. Його праці з історії Німеччини, України і Закарпаття, дослідження з методології історії є значним внеском у розвиток вітчизняної історіографії.

Григорій Павленко народився 20 квітня 1936 р. в с.Новий Мир Поліського району Київської області. Після закінчення в 1953 р. Варошицької середньої школи, він наступного року поступив на історичний факультет Ужгородського державного університету, який закінчив з відзнакою в 1959 р. Протягом 1959-1962 рр. Г.В.Павленко працював викладачем історії в Южно-Сахалінському педагогічному інституті. На першу половину 60-х років припадає становлення Григорія Павленка як науковця. В 1962-1964 рр. він навчався в аспірантурі при кафедрі нової та новітньої історії Московського державного педагогічного інституту ім. В.І.Леніна під керівництвом видатного історика, академіка О.Л.Нарочницького. В 1964-1965 рр. продовжив навчання в Берлінському університеті ім. Гумбольдта, студіюючи германістику під керівництвом теж не менш відомого вченого, професора Я.Штрайца. У цей час молодий вчений опублікував ряд праць, зокрема: "Проблеми ідейної спадщини А.Бібеля", "Новий кумир західнонімецької соціал-демократії", "Історія німецького робітничого руху у висвітленні західнонімецького журналу" та інші, які з'явилися на сторінках престижних столичних журналів "Новая и новейшая история" та "Вопросы истории".

3 осені 1965 р. Г.В.Павленко на кафедрі загальної історії Ужгородського державного університету. На цій кафедрі він пройшов шлях від викладача до професора. Кандидатську дисертацію "Німецька соціал-демократія і аграрне питання (1890-1895)" Г.Павленко захистив на засіданні спеціалізованої вченої ради при Московському педінституті в червні 1966 р. З цього часу до 1982 р. він видав кілька десятків праць. Глибока дослідницька робота в галузі історичної германістики завершилась написанням і успішним захистом в квітні 1982 р. докторської дисертації на тему "Проблеми союзу робітничого класу і селянства в німецькій соціал-демократії в період вступу в епоху імперіалізму в останній третині XIX – початку XX ст."

Захистивши докторську дисертацію, професор Г.В.Павленко на цьому не зупинився (велика кількість вчених, захистившись, ставлять на цьому крапку і полюбляють сидіти в президіях). Він продовжує досліджувати

різноманітні проблеми германістики. Цьому в значній мірі сприяло наукове стажування в 1982-1983 рр. при Інституті германістики Берлінського університету ім.Гумбольдта. Серед численних праць вченого назвемо тільки окремі видання: "Вільгельм Вейтлінг" (1985), "Нариси історії Закарпаття" (Г.І. 1993), "Німеччина і німці в житті і творчості Т.Г.Шевченка" (1995), "Німці на Закарпатті" (1995), "Історія Ужгорода" (1993), "Василь Добруник - фермер із села Угдя (Роздуми про те, чи прокормлять нас закарпатські "міні-фермери" (1996), "Історія Мукачеве" (1998), "Діячі історії, науки і культури Закарпаття. Малій енциклопедичний словник" (1997,1999).

Велика наукова проблема, яка постійно цікавить дослідника - історія історичної науки і методологія історії. Г.В.Павленко є автором багатьох публікацій з цієї проблематики: "Історична наука на порозі XXI століття: підсумки та перспективи", "Українська історична наука на роздоріжжі: зміна парадигм (теоретико-методологічний аспект проблеми)", "Історична наука України на переломі: зміна гносеології і парадигм" та багато інших.

В 1986-1991 рр. професор Г.В.Павленко працював деканом історичного факультету. З 1987 р. - завідувач кафедри історії стародавнього світу, середніх віків та історіографії, з 1993 р. - завідувач кафедри нової і новітньої історії та історіографії УжНУ. Займаючись ці відповідальні посади, вчений зарекомендував себе досвідченим і талановитим педагогом, організатором навчально-виховного вузівського процесу. Він користується заслуженим авторитетом як серед викладачів, так і студентів. Професор Г.В.Павленко - автор цілого ряду методичних порад, програм нормативних курсів і спецкурсів: "Як працювати над дипломною роботою" (1980), "Програма з історії, культури і географії Німеччини" (1980), "Методологічні поради по вивченню спецкурсів на історичному факультеті" (1982), "Як працювати над дипломною роботою по загальній історії" (1985), "Як працювати над дипломною роботою з історіографії" (1989), "Програма курсу "Вступ до спеціальності" (1991, 1996), "Програма курсу "Актуальні методологічні питання історичної науки" (1991, 1996).

Професор Григорій Павленко був ініціатором створення наукового збірника "Карпатика", навколо якого об'єдналися кращі сили істориків, що займаються проблемами карпатознавства. Під його редакцією вийшло три випуски

цього збірника (1992, 1993, 1995). Протягом багатьох років Григорій Васильович керував комплексною науковою проблемою "Національні меншини Закарпаття в контексті соціально-економічного, політичного і культурного розвитку країни Західної і Південно-Східної Європи (XVIII-XX ст.).

Г.В.Павленко не тільки вчений, він - досвідчений і добросовісний педагог, який дбає про гідну науково-педагогічну зміну. Під його керівництвом трое аспірантів вже захистили кандидатські дисертації при Ужгородському національному університеті зі спеціальності "Всесвітня історія".

ДМИТРОВІ ДАНИЛЮКУ - 60

Завідувач кафедри історії України Ужгородського національного університету доктор історичних наук, професор Дмитро Данилюк - визначний фахівець з проблем української історіографії кінця XVIII - XX ст., відомий дослідник становлення і розвитку історичної науки в Закарпатті. З його іменем пов'язано повернення із забуття цілої плеяди видатних діячів нашого національного відродження - Михайла Лучка, Юрія Гуця-Велеліна, Івана Орлая, Василя Кукольника та багатьох інших.

Дмитро Данилюк народився 19 вересня 1941 р. в селищі Тересва Тячівського району на Закарпатті. Після закінчення історичного факультету Ужгородського державного університету в 1965-1966 рр. працював учителем історії в Кам'янецькій середній школі Очаківського району Миколаївської області. Повернувшись на Закарпаття, в другій половині 60-х на початку 70-х років продовжив педагогічну діяльність у середніх школах Тячівського району, пройшовши за короткий проміжок часу шлях від рядового вчителя до завуча і директора. Початок 70-х років припав на період навчання в аспірантурі при кафедрі історії СРСР УжДУ, де під керівництвом відомого вченого професора Михайла Грохна Д.Данилюк успішно завершив роботу над кандидатською дисертацією "Історія Закарпаття 1917-1945 рр. в радянській історіографії". Вона була захищена на засіданні спеціалізованої вченої ради Львівського державного університету ім. Івана Франка в 1975 р. У 1994 р. на засіданні вченої ради Ужгородського державного університету Дмитро Данилюк захистив докторську

дисертацію "Розвиток історичної науки у Закарпатті (кінець XVIII – до середини XX ст.)". Дисертація була високо оцінена офіційними опонентами – професорами Віталієм Сарбесем, Іваном Гранчаком і Миколою Кравцем.

Перу Дмитра Данилюка належить понад 180 наукових і науково-популярних праць. Він є автором і співавтором цілого ряду монографічних досліджень, серед яких заслуговують доброго слова праці: "Історіографія Закарпаття в новітній час (1917-1945)" (1987), "З історії заселення та розвитку культури Закарпаття в добу феодалізму (до середини XIX ст.)" (1990), "Затаїти правду не сміючи..." (1993), "Нариси історії Закарпаття" (Т.1-2, 1993-1995), "Ю.І.Гуца-Венелія" (1995), "Михайло Лучкай – патріарх закарпатської історіографії" (1995), "Історія Закарпаття в біографіях і портретах" (1997), "Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.)" (1999). Професор Дмитро Данилюк в значній мірі спричинився до перевидання унікальних книг, які вже давно стали бібліографічною рідкістю. Мова йде, перш за все, про монографію Василя Гаджеси "Михайло Лучкай Жителєс и творы" (2000) та працю Миколи Лелекача і Івана Гарайди "Загальна бібліографія Подкарпаття" (2000).

Монографію Дмитра Данилюка "Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.)" необхідно розцінювати як підсумок багаторічної наукової роботи автора. Це дослідження в усіх відношеннях є фундаментальним, узагальнюючим, в якому вчений, на нашу думку, виконав відповідальне і благородне завдання – підніс регіональні події до загальноукраїнського значення шляхом показу їх місця і ролі в єдиному історичному процесі. Вчений поставив перед собою дуже непросту мету – вивчити процес зародження історичної науки на Закарпатті, показати етапи її розвитку, ввести у науковий обіг праці всіх істориків і довести, що витoki закарпатської історіографії сягають глибокої давнини. Однак, праця Д.Д.Данилюка покликана також виконати ще одне благородне завдання – передати досягнення історичної науки не тільки майбутнім дослідникам – професіоналам, а й широкій громадськості з тим, щоб сприяти спадкоємності поколінь.

Відзначаючи значення проробленої Дмитром Данилюком роботи, акцентуватимемо увагу тільки на двох моментах: по-перше, вчений виявив і оцінив наукову спадщину закарпатських вчених протягом 200-літнього

розвитку краю, що робить його працю глобальною; по-друге, історик довів, що поряд із вченими-економістами, педагогами, мовознавцями і літературознавцями на Закарпатті плідно творили також історики. Цим самим він вдало завершив загальну картину наукового розвитку краю.

До вищесказаного необхідно додати, що професор Дмитро Данилюк чимало зробив для того, щоб імена Ю.Гуца-Венелія, М.Лучкай, І.Орлая та багатьох інших закарпатських мислителів стали відомими й за межами нашого краю. Саме він у 1990 і 1992 роках опублікував про них змістовні статті на сторінках "Українського історичного журналу". Завдяки науковим контактам з відомим істориком, офіційним опонентом докторської дисертації Віталієм Сарбесем, імена видатних закарпатців – героїв праць Д.Данилюка, були вписані до підручника "Історія України" для учнів 9-го класу загальноосвітніх шкіл. Про визначний внесок закарпатських вчених у розвиток української науки Д.Данилюк говорив на Всеукраїнській науковій конференції (Харків, 1995) та Міжнародному конгресі українців (Одеса, 1999). Цій проблемі присвячена ґрунтовна стаття вченого "Проблеми історії Закарпаття в науковій спадщині Ф.П.Шевченка" // Історичні дослідження в Україні. – Вип. 7. – К., 1999 (співавтор - І.М.Гранчак). Отже, закономірно, що праці Д.Данилюка високо оцінили рецензенти, зокрема професор М.П.Ковальський (Острів), С.В.Відилянський (Київ), Л.Калві (Італія) та багато інших. Про великий внесок Д.Данилюка в розвиток української історіографії писали О.О.Любар, М.Г.Стельмахович та Д.Т.Федоренко на сторінках навчального посібника для студентів педагогічних навчальних закладів "Історія української педагогіки" (К., 1999).

Кафедра історії України УжНУ, очолювана Д.Данилюком, плідно співпрацює з Науково-дослідним інститутом карпатознавства. Дмитро Дмитрович впродовж багатьох років керував комплексною науковою темою "Освіта та історична наука Закарпаття в контексті загальноєвропейського культурного процесу: з давніх часів до 1945 року", є членом постійної редколегії наукового збірника "Карпатика". Під керівництвом професора Д.Данилюка успішно працюють над кандидатськими дисертаціями його учні Василь Міщанин, Оксана Ткачук, Михайло Писар, які продовжують справу свого вчителя і наставника.

Серед завдань, на порозі втішення яких стоїть незалежна Україна, є налагодження відносин із зарубіжними країнами. Мова йде не тільки про політичні, економічні, культурні, але й наукові контакти. За таких обставин, безперечно, в сучасних умовах зростає роль відділу всевітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України Національної Академії Наук України, який з 1991 р. очолює відомий український історик, фахівець з проблем історії міжнародних відносин країн Центральної і Східної Європи, наш земляк Степан Васильович Віднянський.

Степан Віднянський народився 27 березня 1951 р. в Ужгороді. Після закінчення в 1973 р. історичного факультету Ужгородського державного університету, продовжив навчання в аспірантурі при Інституті історії АН УРСР. Під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР І.М.Мельникової С.В.Віднянський в 1977 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Консолідація профспілкового руху в Чехословаччині (1965-1975 рр.)». Під однойменною назвою в 1979 р. ним була видана монографія. В 1997 р. С.В.Віднянський на засіданні спеціалізованої вченої ради при Інституті історії України НАНУ захистив докторську дисертацію «Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині». Дисертація була високо оцінена офіційними опонентами - відомими українськими вченими, докторами історичних наук С.В.Кульчицьким, І.М.Гранчаком і В.П.Трошинським. У 1999 р. Степану Васильовичу присвоєно вчене звання професора.

Степан Віднянський є автором понад 150 наукових, навчально-методичних й науково-популярних праць, в тому числі 30 індивідуальних та колективних монографій. Доброго слова заслуговують такі праці вченого: «Консолідація профсоюзного руху в Чехословаччині (1965-1975)» (1979), «Породненне соціалістическим інтернаціоналізмом. Дружественные связи и сотрудничество породненных областей и городов УССР и братских стран социализма» (1980), «Киев и города-побратимы» (1981), «Научные и культурные связи киевлян с коллективами стран социалистического содружества» (1982), «Украина во взаимосвязях славянских народов» (1983), «Интернациональное змагання трудових колективів УРСР та братніх соціалістических

країна (1983), «Сотрудничество общественных организаций стран социализма» (1983), «ЧССР: втеплення хода соціалізму» (1985), «Братерство в праці» (1986), «Историография истории Украинской ССР» (1986), «Интернациональное сближение рабочего класса стран социалистического содружества» (1989), «Украинско-чехословацкие интернациональные связи» (1989), «Культурные и общественные связи Украины со странами Европы» (1990), «Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи» (1993) «Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині. Український вільний університет (1921-1945 рр.)» (1994), «Українська державність у ХХ столітті: історико-політологічний аналіз» (1996), «Малый словарь истории Украины» (1997), «Все про Україну» (1998), «Украина в европейских международных отношениях» (1998), «Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918-1939)» (1998), «3 історії міжнародних зв'язків України: наука, освіта (XIX - 30-ті роки ХХ ст.). Документи і матеріали» (1999), «Всесвітня історія. Новітня історія, ч.2 (з 1939р.). Навчальний посібник для 11 класу» (2000), «Історія Центрально-Східної Європи. Університетський посібник» (2001).

Сьогодні можна піддавати критиці окремі праці та їх автора за надмірну заідеологованість, прокомуністичну спрямованість тощо. Такий був час, і Степан Віднянський не становив винятку. Разом з тим, хочемо відзначити, що в монографіях автора містився величезний фактичний матеріал і статистичні дані, які не втратили своєї наукової значимості по цей час. В центрі уваги дослідника знаходився робітничий клас Болгарії, Німеччини, Чехословаччини, Угорщини та багатьох інших країн тодішньої соціалістичної співдружості. Якби сьогодні не називалась та чи інша країна колишнього соціалізму, але й тепер залишаються актуальними основні напрями, тенденції, досягнення, а також невикористані резерви і можливості зростання соціальної активності робітників різних європейських країн, про що писав С.В.Віднянський.

Окрім того, Степан Віднянський, як автор, брав участь у підготовці багатотомних академічних видань: «Українська радянська енциклопедія», «Історія робочих Донбасу», «Історія Києва», «Енциклопедія історії України», «Політична історія України ХХ століття». Його перу належать численні

публікації в закордонних виданнях (Польща, Румунія, Росія, Чехія, Словаччина).

Степан Васильович завжди приділяв і продовжує приділяти увагу підготовці молодих наукових кадрів. Він особисто підготував 5 кандидатів і 3 докторів наук. Сьогодні провідний вчений здійснює наукове керівництво роботою ще 12 аспірантів й докторантів. Він неодноразово опонував на захистах кандидатських й докторських дисертацій в Ужгородському державному університеті. У 1993, 1994, 1999 і 2000 роках вчений виконував обов'язки голови Державних іспитових комісій на історичному факультеті УжДУ та факультеті міжнародних відносин Рівненського інституту слов'янознавства.

Підня наукова і педагогічна діяльність Степана Васильовича оцінена належним чином. Він лауреат всесоюзних та республіканських наукових конкурсів, зокрема у 1981 р. удостоєний медалі АН УРСР з премією для молодих вчених, а в 1996 і 2000 рр. нагороджений Почесними грамотами Міністерства освіти України (сьогодні - Міністерство освіти і науки України). В 1995 р. С.В.Віднянський обраний дійсним членом Нью-Йоркської академії наук, у 1996 р. - членом Міжнародної асоціації вчених ім. Т.Г.Масарика, у 1997 р. - академіком і віце-президентом Міжнародної Слов'янської академії наук, у 1999 р. - академіком Української академії історичних наук. Він є членом Українського комітету славістів, Українського національного комітету по вивченню країн Південно-Східної Європи, заступником голови Українсько-Словацької комісії істориків, віце-президентом Товариства "Україна-Словаччина", головою Правління Дослідницько-інформаційного центру "Міжслов'янська ініціатива". Цей перелік можна б було продовжити.

Степан Віднянський відомий не тільки як вчений-міжнародник, але й як науковий редактор. Зокрема, він є відповідальним редактором наукового міжвідомчого щорічника "Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки" і членом редколегії періодичних наукових видань "Українського історичного журналу" та "Українського історичного збірника" (Київ), "Наукового вісника Волинського державного університету. Історичні науки" (Луцьк), "Вісника Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Науковий журнал" (Луганськ), наукового збірника НДІ карпатознавства Ужгородського національного

університету "Карпатика" (Ужгород), наукового журналу "Європейські регіональні студії" (Ужгород), міжнародного славістичного журналу "Россика. Научные исследования по русистике, украинистике, белорусистике" (Прага) та деяких інших видань.

В особі професора Степана Віднянського бачимо визначного фахівця з історії українсько-чехо-словацьких відносин зокрема, та міжнародних відносин в Європі загалом. Закономірно, що сьогодні жоден серйозний дослідник, який вивчає європейські проблеми ХХ століття, не може обійтися без використання праць С.В.Віднянського, які вносять значний вклад у вітчизняну історіографію.

Вчена Рада НДІ карпатознавства УжНУ